

Ивана В. ЛАЗИЋ КОЊИК*
Институт за српски језик САНУ
Београд

Оригинални научни рад
Примљен: 16. 10. 2017.
Прихваћен: 27. 12. 2017.

ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНИ ГЛАГОЛИ У ДЕСКРИПТИВНИМ РЕЧНИЦИМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА (на примеру обраде глагола *бити* и *постојати*)**

У раду су представљени начини лексикографске обраде егзистенцијалних глагола у нашим референтним дескриптивним речницима, у једнотомном и шестотомном речнику књижевног језика МС и у тезаурусном речнику књижевног и народног језика САНУ, на примеру лексикографског чланка егзистенцијалног глагола *постојати* и на примеру одговарајућих делова чланка глагола *бити*. Најпре су анализирани лексикографске дефиниције поменутих глагола у српским речницима, затим је представљен и коментарисан начин обраде глагола *быть* у руском Активном речнику, ради поређења. На крају су на основу резултата досадашњих синтаксичко-семантичких истраживања глагола *бити* и *постојати* у српском језику издвојене и формулисане оне особине егзистенцијалних глагола које су релевантне за њихову лексикографску обраду у дескриптивним речницима српског језика.

Кључне речи: егзистенцијални глаголи, глагол *бити*, глагол *постојати*, лексикографска дефиниција, дескриптивни речник, активни речник, лексикографија, српски језик.

У раду су представљени начини лексикографске обраде егзистенцијалних глагола у нашим референтним дескриптивним речницима, једнотомном и шестотомном речнику књижевног језика МС (РСЈ и РМС) и тезаурусном речнику књижевног и народног језика САНУ (РСАНУ), на примеру лексикографског чланка егзистенцијалног глагола *постојати* и одговарајућих делова чланка глагола *бити* као прототипичних егзистенцијалних глагола у српском језику.

На примеру глагола *бити* упоредиће се лексикографска обрада егзистенцијалног значења овог глагола у српској дескриптивној лексикографији

* ivana.konjik@gmail.com

** Рад је настао у оквиру пројекта МПНТР бр. 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који се реализује у Институту за српски језик САНУ у Београду.

и обрада одговарајућих делова значења његовог руског еквивалента, глагола *быть*, у савременој руској системској лексикографији у речнику активног типа, који је теоријски заснован и методолошки разрађен у теоријском и лексикографском раду Ј. Д. Апресјана и његових сарадника¹ (Активни речник руског језика (АР), т. I А–Б и т. II В–Г). Такође ће се на основу резултата досадашњих синтаксичко-семантичких истраживања глагола *бити* у српском језику, у раду Ковачевић 2005, покушати издвојити и формулисати они резултати који су релевантни за лексикографску обраду овог глагола, како би се приликом будућих описа егзистенцијалних глагола у дескриптивним речницима они могли узети у обзир.

За глагол *постојати* представиће се само начин обраде у српским дескриптивним речницима (РМС и РСЈ), док ће поређење са стањем у АР изостати будући да овај глагол (рус. *существовать*) још увек није обрађен у АР. Покушаће се, такође, на основу резултата досадашњих синтаксичко-семантичких истраживања глагола *постојати* у српском језику, у радовима Васић/Лазић Коњик 2012 и Младеновић 2016, формулисати оне његове синтаксичко-семантичке и др. особине које су релевантне за потребе дескриптивне лексикографије (исто као за глагол *бити*), с циљем унапређења лексикографске обраде у складу са савременим лексикографским принципима и теоријским резултатима.

Пре него што се пређе на представљање лексикографске обраде поменутих глагола, треба истаћи да су сва три описна речника српског језика из којих је узет материјал за анализу (РМС, РСЈ и РСАНУ) резултат јединственог теоријски и методолошки утемељеног лексикографског програма Београдске лексикографске школе (Ристић 2014), па се разлике у лексикографском представљању међу њима углавном односе на различите захтеве у вези са обимом речника (једнотомник, шестотомник, тезаурис / речник књижевног језика, речник књижевног и народног језика), што се одражава на развијеност семантичке дефиниције одн. речничког чланка, а не на концепцијске разлике у поступку лексикографског представљања и типове информација. РСАНУ као речник тезаурисног типа много детаљније описује значења заснована на богатијој грађи књижевног и народног језика, због чега је чланак глагола *бити* најразвијенији управо у овом речнику. Сва три наведена српска речника репрезентују лексикографске поступке традиционалне лексикографије која претходи савременој системској лексикографији и речницима активног типа.² Традиционални лексикографски приступ подразумева да се у дефиницији, када су у питању граматичке информације, већа пажња посвећује фонетско-фонолошким и морфолошким информацијама него синтаксичким,

¹ В. *Перспектив Активного словаря русского языка*, отв. ред. академик Ю. Д. Апресян, Москва: Российская академия наук, Институт русского языка им. В.В. Виноградова РАН, 2010.

² Иако је у РСАНУ у најновијим томовима направљен значајан помак ка модернијем начину лексикографске обраде под утицајем савремених теорија интегралног приступа и системске лексикографије, у првим томовима Речника САНУ у којима је обрађен глагол *бити* (т. I, А–Богољуб, 1959) највише до изражаја долази ипак традиционални приступ. О концепцијској утемељености РСАНУ и њеном развоју в. Ристић/Лазић Коњик 2016, в. и Ристић 2008 и 2014.

док су семантичке информације знатно редуковане³, што показују кратке, концизне дефиниције и недовољно развијена полисемна структура, као и навођење мањег броја примера. С друге стране, недовољна истраженост саме теме, категорије егзистенције, њеног обима и граница, семантичких подврста, семантичких и др. услова реализације егзистенцијалног значења и сл. у време када су речнички чланци ових глагола израђивани, такође су утицали на то да су егзистенцијални глаголи у нашим речницима представљени пре свега на основу примера употребе затечених у корпусу, као и искуства и интуиције лексикографа, а не системски на жанровски разноврсном материјалу, на основу резултата лексиколошких и синтаксичких истраживања. Зна се да је глагола у развијеним језицима много, на хиљаде, и да многи имају на десетине значења. Отуда, ма колико да је лексикограф стручан и искусан, не може доследно описати тако огроман број лексема и значења идући по азбучном реду од једне лексеме до друге (Апресјан 2007: 50), ако нема претходних системских анализа⁴. Чак и када такве анализе постоје, као што је случај у руском језику за егзистенцијалне глаголе (нпр. истраживања Арутјунове, Арутјунове и Ширјајева, Шатуновског, Шведове и др.), како наводи Падучева, резултати морају бити формулисани на начин погодан за потребе лексикографске праксе, иначе остају у процепу између граматике и речника (Падучева 2004: 427).

У савременој системској лексикографији у изради речника активног типа формулисана су основна правила дефинисања лексема која се односе на давање што потпуније информације о свим својствима лексеме важним за њену правилну употребу у говору. Дефиниција глаголске лексеме, између осталог, мора експлицитно садржати све семантичке компоненте које показују семантичке односе датог глагола (значења) са другим јединицама језика у употреби и са другим јединицама језика у систему (лексикону) и мора предвидети све моделе управљања датог глагола тако да буду очигледни његови семантички актанти (Апресјан 2007: 59, ф. 11). То значи да у асертивном делу значења, ситуација означена глаголом мора бити исцрпно описана, морају бити именовани и описани сви њени учесници и објашњени односи међу њима. За многе глаголе, поред асерције у дефиницију морају бити укључени и други елементи, као што су пресупозиција и модални оквир (Апресјан 2007: 59). Дефиниција мора бити способна да објасни особине језичког понашања глаголске лексеме, као што је однос између значења и глаголског вида, однос између значења и прозодије, однос између значења и синтаксичке спојивости, однос између значења и деривационог потенцијала (Падучева 2004: 27).

У руском језику показано је да егзистенцијални глаголи („существования”, према фундаменталној семантичкој класификацији предиката, Ап-

³ У Речнику САНУ такође, услед првобитне „минималистичке” концепције у обради веома обимног лексичког материјала како би се постигао планирани мањи обим Речника. Касније се од те „минималистичке” концепције одступило, па је у најновијим томовима направљен знатни помак у представљању већег броја синтаксичких и семантичких информација, а наводе се и бројне информације о граматичкосемантичким, синтаксичким, прагматичким, етнолингвистичким и културолошким карактеристикама лексеме (в. Ристић/Лазич Коњик 2016).

⁴ О принципима интегралног описа језика в. Апресјан 1995.

ресјан 2006, 2007⁵) имају следеће особине: инверзија субјекта (предмета) и предиката у неутралном контексту, редован редослед субјекта и предиката у негацији, велика вероватноћа локативних детерминатора, допуна или додатака (Апресјан 2007: 56), постојање два обавезна учесника егзистенцијалне ситуације: субјекта и локализатора⁶ који су повезани семантичким односом део – целина⁷ (Падучева 2004: 427–428), непостојање пресупозиције егзистенције субјекта и комуникативни фокус који мора бити на глаголу када је егзистенцијално значење посреди (Арутјунова 1976; Шатуновски 1996; Падучева 2004).

Досадашња истраживања егзистенцијалних глагола у српском језику показују да је већина синтаксичко-семантичких и прагматичких услова реализације егзистенцијалног значења у руском језику релевантна и за српски језик: инверзија субјекта и предиката у неутралном контексту, велика вероватноћа локативних детерминатора, допуна или додатака, постојање два обавезна учесника егзистенцијалне ситуације (субјекта и локализатора), пресупозиција егзистенције субјекта искључује реализацију егзистенцијалног значења, комуникативни фокус мора бити на глаголу када је егзистенцијално значење посреди (Лазих Коњик 2010, Младеновић 2016), премда анализе још увек нису спроведене системски на обухватном лексичком материјалу.

Глагол *бити*, како је познато, функционише у српском и многим другим европским језицима и као непунозначни и као пунозначни глагол са различитим функцијама (Ковачевић 2005: 211–212). За нас је у овом истраживању битна само његова егзистенцијална пунозначна употреба. Специфичност глагола *бити* у односу на његове друге егзистенцијалне еквиваленте огледа се у контекстуалној условљености његове егзистенцијалне семантике, за разлику од алтернирајућих глагола којима је егзистенцијално значење део глаголске семантике (исп. Падучева 2004: 428), због чега је често веома слична функцији споне, што потврђује лексикографска обрада у РСАНУ, како ће у даљем раду бити показано.

Егзистенцијално значење глагола *бити* регистровано је у сва три речника српског језика. У РСАНУ, који је хронолошки најстарији (т. 1 А–Богољуб, 1959), егзистенцијално значење је издвојено под бројем **5. а. 1)** прототипично егзистенцијално значење 'постојати, живети, постојати у стварности'; **5. а. 2)** фазна модификација са значењем почетка постојања 'створити се, настати'; **5. а. 3)** ограничено параметром времена 'постојати, са нарочитим наглашавањем да то више не постоји' (само у прошлим временима). Посебно је издвојена безлична реализација када је субјекат у генитиву **5. б. 'постојати'**. Егзистенцијално значење, међутим, наводи се и под бројем **3.** под којим

⁵ Фундаменталном семантичком класификацијом предиката Апресјан назива класификацију Маслова/Вендлера (Маслов 1948 и Vendler 1967) коју је сам даље разрађивао (в. Апресјан 2006).

⁶ Ствар („вещь”) и Место у терминологији Падучеве 2004. Исти учесници су обавезни и у случају локативних глагола (локативног значења), због чега су егзистенцијално и локационо значење међусобно веома блиски.

⁷ Падучева истиче овај однос као важан критеријум разграничавања егзистенцијалног значења од локационог и низа других значења, јер за разлику од локализације код које обавезно постоје два референцијално независна објекта, то није случај за егзистенцију.

су обрађене функционалне (спонске) реализације глагола *бити*: **3. а. 2)** 'настати, постати, претворити се (у нешто)', с напоменом да је значење слабо изражено и да се реализује само у футурској и императивној конфигурацији (исп. *бити* **3. а. 1), 3) и 3. б.**)⁸ Под бројем **19.** наводи се такође егзистенцијално значење 'постојати (у времену), трајати' које се реализује и у личним (**19. а**) и безличним реченичним структурама (**19. б.**). Реч је о типичном егзистенцијалном значењу, временски детерминисаном, за разлику од тзв. апсолутне / уопштене / свевременске егзистенције (наведене у РСАНУ под бројем **5**), код које се просторна и временска локализација 'у стварности', 'уопште' подразумевају. Под бројем **20.** дата је аспекатска варијанта, значење 'постати'.

У РМС прототипично егзистенцијално значење глагола *бити* наведено је под бројем **2.** 'постојати, живети'. Фазно егзистенцијално значење почетка постојања издвојено је под **3. б.** Модификовано егзистенцијално-локационо значење наведено је под **4. а.** „налазити се, наћи се; бавити се, боравити, проборавити”, без јасног повлачења границе између егзистенцијално-локационог и локационог значења, што потврђују примери наведени после дефиниције (исп. *У планини беху хајдуци, у гори такођер.* Јакш. Ћ. *Будем онде дан, два, пак бежи у Ашању и Купиново.* Нен. М. *Јана ... стала увјеравати да господичне није у дворцу.* Ђал. *Ја, Новак и Малиновски бијасмо у љуту шкрипцу.* Шен.). Под бројем **17.** дата је аспекатска варијанта, значење 'постати'. Под **25.** егзистенцијално значење 'трајати' (слично као у РСАНУ под **19**).

У РСЈ прототипично егзистенцијално значење наведено је под бројем **3. а.** „постојати, егзистирати, живети”, а под **3. б.** аспекатска варијанта, значење „постати, начинити се”. Под бројем **17.** егзистенцијално значење 'трајати'.

Наведени примери показују да обрада егзистенцијалног *бити* у три посматрана речника српског језика није сасвим уједначена, иако је у начелу слична. У свим речницима издвојена је егзистенцијална пунозначна употреба у виду прототипичног значења 'постојати', а показана су још нека конкретнија значења постојања (значење почетка постојања у РСАНУ и РМС и значење трајања у сва три речника). За разлику од РМС у којем су егзистенцијалне реализације представљене разједињено у оквиру различитих блокова значења (под **2, 3, 4, 17 и 25**), у РСАНУ је обрада кохерентнија, у виду посебно издвојених егзистенцијалних блокова (под **5 и 19**) (с напоменом да би ова два значења могла и требало да буду представљена обједињено, или непосредно једно иза другог). Синтаксичко-семантички услови реализације прототипичног егзистенцијалног значења, међутим, једино се представљају у РСАНУ, у складу са концепцијом детаљнијег описа значења на богатијој грађи, што није случај у РМС и РСЈ. Тако је у РСАНУ показано да се егзистенцијално значење реализује и у персоналним реченичним структурама са граматичким субјектом и у имперсоналним реченичним структурама са логичким субјектом, што јесте чињенично језичко стање (исп. Ковачевић 2005: 213–219), али није указано на фреквенцију, па се не види да је имперсонал-

⁸ У литератури иначе постоји схватање да егзистенцијални предикати, па тако и егзистенцијално *бити*, и нису прави предикати већ споне којима се предмет мањег обима повезује са предметом већег обима у виду односа део – целина (Шатуновски 1996).

на реченица са предикатом у трећем лицу средњег рода јединине и именским појмом у генитиву у функцији логичког субјекта најтипичнија структура егзистенцијалне реченице у српском језику (Ковачевић 2005: 213). Према се показује зависност значења егзистенцијалног *бити* од параметра вида, не указује се доследно на зависност употребе и значења егзистенцијалног *бити* од временске парадигме, нити од других параметара: аргументне структуре, лица, броја, негације и семантичких карактеристика субјекта. Такође се не указује на сличности и разлике између егзистенцијалног, тј. егзистенцијално-локационог и локационог значења.

Савременији приступ семантичкој обради глаголских лексема у којем се узимају у обзир све семантичке компоненте и сви семантички односи у које глагол ступа са другим јединицама језика у употреби и у систему, налазимо у АР руског језика. У АР глагол *быть* је представљен на следећи начин (преносимо део лексикографског чланка који се односи на егзистенцијално значење):

БЫТЬ ...

быть 4.1. 'существовать': *Есть ещё добрые люди на свете!*

быть 4.1, значение существования.

Есть ещё добрые люди на свете!; Есть разные теории на этот счет; В Архангельской и Вологодской областях будут грозы; Осеню было много свадеб.

ЗНАЧЕНИЕ. В А2 есть А1'Во время А2 существует объект или явление А1'

1. НАСТ в утвердительном предложении выражается только формой *есть* [см. ПРИМЕРЫ], в отрицательном предложении – словом *нет* или обыход. *нету*: *Настоящих буйных мало, / Вот и нету вожаков* (В. Высоцкий).

2. Для нейтральных утвердительных предложений характерна постпозиция подлежащего по отношению к сказуемому; см. примеры.

3. При наличии в предложении обстоятельства места значение существования смещается в сторону значения местонахождения: *В Африке еще есть львы <жирафы, носороги>; На Курилах есть горячие источники*. В ряде случаев возможен переход от одного из этих значений к другому при полном сохранении лексического состава предложения. Для этого достаточно изменить порядок слов и интонацию: *'Был в московском зоопарке ручной¹ лев* [скорее значение существования] – *Ручной¹ лев был в 'московском зоопарке* [значение местонахождения]. При этом простое сообщение о об одной достопримечательности московского зоопарка превращается в полемическое утверждение о том, где на самом деле находился ручной лев.

УПРАВЛЕНИЕ.

А1•ИМ: *Есть люди, которые никогда не забывают обид.*

А2•КОГДА: *Были в то время <когда-то> (смелые охотники).*

...

СИН: *существовать, иметься, бывать*; АНА: *водиться* [*В наших лесах есть рыси* – *В наших лесах водятся рыси*]; *найтись* [*Для всего есть место и время* – *Для всего найдется место и время*].

Већ се и сам изглед и начин структурирања чланка у АР разликују од изгледа и начина структурирања чланка у традиционалном дескриптивном речнику. Разликују се такође типови информација које се наводе. Тако се у АР, у зависности од типа лексике, поред уобичајених информација о прозодијским, граматичким и семантичким својствима лексеме, наводе и информације које указују на специфичне синтаксичко-семантичке, контекстуалне, прагматичке и др. услове и правила употребе лексеме одн. сваког њеног значења, релевантне

за дати лексички тип⁹. За егзистенцијално значење глагола *бити* у руском језику, према АР, релевантне су следеће особине/информације: два обавезна учесника егзистенцијалне ситуације, тј. два семантичка актанта, инверзија субјекта и предиката у потврдним егз. реченицама Р-S модел, допунски актант – локализатор, који утиче на промену значења, и, у вези са тим, значај редоследа речи и интонације за реализацију егзистенцијалног значења.

Према моделу лексикографске обраде глагола *бити* у АР, на основу резултата истраживања семантичко-синтаксичког понашања глагола *бити* у егзистенцијалним реченичним моделима у српском језику (у раду Ковачевић 2005), могу се издвојити следећи синтаксичко-семантички услови реализације егзистенцијалног *бити* у српском језику релевантни за његову лексикографску обраду у дескриптивном речнику:

– Егзистенцијално значење глагола *бити се* типично остварује у перфекту и футуру у имперсоналној безличној конструкцији у облику 3. лица средњег рода једнине и са именским појмом у генитиву у функцији логичког субјекта: *У чекаоници је још било људи; Земља је добра, биће траве у изобилју*. Ретки су примери у презенту у безличној конструкцији са именицом у генитиву, по правилу за изражавање постојања количине нечега: *Музике је све мање; чешће у клаузама (условним и временским): Да није наде, прескупа би ужда била; Леновац више није мој. Док је Турака, нема ми повратка у њега*.

– У персоналној реченици у потврдној форми са номинативним (граматичким) субјектом у свим временима: *Или јеси или ниси; Мислим дакле јесам; Осећао сам да се неко тужно огорчење пени у мени, био сам љут на све што је прошло, на све што јесте и на све што ће бити; Педесет четврте тамо је ... била права бања. Али била је и једна група Шинтара, који нису хтели у воду*.

– Карактеристична је неререференцијалност именице: *Ту је неки планински дом : Ту је планински дом* и рематска позиција именице у потврдним реченицама: *Ту је планински дом : Планински дом је ту*.

– Негација се по правилу реализује у имперсоналном реченичном моделу: *На почетку не беше нафте* или уз присуство одричног универзалног квантификатора (ниједан, никакав и сл.): *И тако не би никаква фонтана / никакве фонтане*.

– Конкретнија егзистенцијална значења гл. *бити*: 'живети': *Ми желимо да изазовемо радост, на духовит начин, да нас дистанцира од времена у*

⁹ Према Апресјану, основни циљ АР је да задовољи потребе корисника у смислу задовољавања потреба говора и писања текстова (за разлику од традиционалних, пасивних речника, који су имали за циљ да служе правилном разумевању значења речи употребљених у текстовима), а то се постиже давањем што је могуће потпуније информације о свим особинама речи одн. њеним појединачним значењима важним за њену правилну употребу у говору (интонацијска својства, семантичка правила промене значења која се односе на граматички облик речи, синтаксичке конструкције и модел управљања речи, затим лексичко-семантичка спојивост за различита значења, прагматички услови употребе и „лексички свет“ лексеме одн. сваког њеног значења: синоними, антоними, деривати и др. речи са којима је дато значење у семантичкој вези) (АР: 6).

којем јесмо, 'служити / имати сврху': *Универзитет постоји да се на њему учи, 'налазити се': Ту је неки планински дом.*

На основу досадашње лексикографске обраде у РСАНУ наведене особине могу се допунити следећим: глагол *бити* реализује прототипично уопштено егзистенцијално значење 'постојати, живети, постојати у стварности', затим модификовано фазно значење 'почети постојати' и конкретизовано егзистенцијално-локационо значење 'постојати у неком времену / на неком месту', тј. временски локализовано значење 'постојати у времену, трајати'. За егзистенцијално-локационо значење је карактеристично да је веома слично локационом значењу и да, као и у руском језику, важну улогу у одређивању значења играју редослед речи, комуникативни фокус, пресупозиција и контекст.

Даље ће се представити лексикографска обрада глагола *постојати* у РМС и РСЈ (у РСАНУ овај глагол још увек није обрађен).

У оба речника за глагол *постојати* наведено је прототипично значење 'постојати' и једино модификација 'живети' (РМС: **постојати** ... **а.** бити, налазити се у важности, на снази. ... **б.** живети; РСЈ: **постојати** ... **а.** бити, егзистирати у одређеном облику или виду. ... **б.** живети).

Резултати истраживања, међутим, показују да параметри као што су аргументна структура, структура предиката, лице, број, време и вид, негација и семантичке карактеристике субјекта, доводе до модификације/промене егзистенцијалног значења у правцу конкретнијих значења 'живети', 'трајати', 'присуствовати', 'бити активан / деловати', 'бити на снази', 'налазити се' и сл. (Васић/Лазих Коњик 2012). На основу резултата истраживања у радовима Васић/Лазих Коњик 2012 и Младеновић 2016, могу се издвојити следећи услови реализације егзистенцијалног *постојати* релевантни за његову лексикографску обраду, које би требало имати у виду приликом будуће обраде овог глагола у РСАНУ, поред раније поменутих системских карактеристика егзистенцијалних глагола:

- Типична персонална реченична структура (Младеновић 2016).
- Типична генеричка употреба именице у функцији субјекта постојања.
- Прототипично значење се реализује у презентској концепцији ситуације (значење 'је стваран'), при чему је локализатор 'у стварности' укључен у значење глагола.
- Типично у трећем лицу. У првом и другом лицу долази до модификације значења с имплицитном квалификацијом квалитета егзистенције: значења 'живети', 'трајати', 'присуствовати', 'бити активан / деловати', 'бити на снази', 'налазити се' и сл. (*Све заборављам. И логор, и затвор, и жицу. Све, све. ПОСТОЈИМ поново. Осећам тле под ногама. Нестао је заувек логорски број 254. Родио се поново човек; Славни су сви тренуци у којима сам пропадао / зато што су они постојали – ја ПОСТОЈИМ; Графити су објављивали: „ПОСТОЈИМ”, „живим ту и тамо”. То је некакав радостан усклик, али он у исто време значи: мој живот нема никаквог смисла; Данас у Београду више НЕ ПОСТОЈИ калмичка заједница нити будистички храм; ПОСТОЈИ ли нека пристојна бела женска?; ПОСТОЈИ један број људи који*

ме не разуме, али трудим се да не мислим о томе; ПОСТОЈИ живот у неким другим звезданим системима, он показује руком према небеском своду обасјаном месечином; Комад проје је њу тако мимоишао... Али ПОСТОЈИ неко ко на њу мисли и коме то није промакло).

– Када је субјекат 'апстрактан', именица на позицији субјекта не јавља се субјектом постојања, већ је површински експонент дубинске предикације са човеком као агенсом па се цела конструкција мора тумачити као својеврсна прагматички условљена стратегија у којој гл. 'постојати' има улогу оператора перифрастичног предиката, чиме се ситуација обезличава и уопштава: *Још увек већина не верује у пораз, још увек ПОСТОЈИ НАДА; ПОСТОЈИ ПРИЧА да је постојала намера да се Нобелова награда за физику заједно додели Телли и америчком проналазачу Томасу Едисону; ПОСТОЈИ МОГУЋНОСТ формирања неке врсте савеза две независне републике ако народ обе републике буде укључен у процес доношења одлуке; ПОСТОЈАО ЈЕ СТРАХ како ћемо одиграти после неуспеха у Визу; ... да су домаћи и амерички привредници и банкарци на добронамеран начин разговарали чак и о оним проблемима, где НИСУ ПОСТОЈАЛА ИДЕНТИЧНА МИШЉЕЊА о њиховом решавању.*

Издвојени семантичко-синтаксички услови реализације егзистенцијалног значења гл. *бити* и *постојати* на основу претходних истраживања у поменутих радовима као и на основу сопствених истраживања ове теме, резултат су парцијалних синтаксичко-семантичких проучавања егзистенцијалних глагола у српском језику. Системска анализа основних егзистенцијалних глагола у српском језику *бити*, *постојати*, *имати*, *егзистирати*, *живети*, *налазити се*, као и ширег круга глагола који могу реализовати егзистенцијално значење, пружила би без сумње многе важне податке у вези са њиховим синтаксичко-семантичким понашањем и условима реализације егзистенцијалног значења, који и даље недостају, а који би били од великог значаја не само за семантичку синтаксу и глаголску категоризацију већ и за будућу лексикографску обраду егзистенцијалних глагола у дескриптивним речницима српског језика и, уколико се стекну услови, у речницима активног типа.

ЛИТЕРАТУРА

- Апресјан 1995:** Ю. Д. Апресјан, *Интегрално описание языка и системная лексикография*, Избранные труды, т. II, Москва.
- Апресјан 2006:** Ю. Д. Апресјан, *Основания системной лексикографии*, у: *Языковая картина мира и системная лексикография*, Москва.
- Апресјан 2007:** Ю. Д. Апресјан, *Семантические основы глагольного управления*, *Зборник Матице српске за славистику*, 71/72, 49–62.
- Арутјунова 1976:** Н. Д. Арутјунова, *Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы*, Москва: Наука.
- Васић/Лазић Коњик 2012:** В. Васић, И. Лазић-Коњик, *Од аргументне структуре ка значењу примарних егзистенцијалних глагола*, у: В. Ружић, М.

- Алановић, Г. Штасни (ур.), *Валентност речи и израза: морфосинтаксички, семантички и прагматички аспекти*, Нови Сад: Филозофски факултет, 257–275.
- Ковачевић 2005**: М. Ковачевић, Пунозначна и копулативна употреба глагола бити, *Српски језик*, X/1–2, 211–233.
- Лазих Коњик 2010**: И. Лазих Коњик, *Глаголи са егзистенцијалним значењем у српском језику* (необјављена докторска дисертација одбрањена 2010. на Филозофском факултету у Новом Саду).
- Младеновић 2016**: Б. Младеновић, *Квантификација и егзистенција. Проблеми егзистенцијалне квантификације у српском и енглеском језику* (необјављена докторска дисертација одбрањена 2016. на Филолошком факултету у Београду).
- Падучева 2004**: Е. В. Падучева, *Динамически модели в семантике лексики*, Москва: Языки словянской культуры.
- Ристић 2008**: С. Ристић, Корпус Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ са аспекта репрезентативности за савремени српски језик, у: М. Ковачевић (ред.), *Српски језик у (кон)тексту*, књ. 1, Крагујевац: ФИЛУМ, 407–427.
- Ристић 2014**: С. Ристић, Српске лексикографске институције. Београдска лексикографска школа, у: Р. Драгићевић (ур.), *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси*, Београд: Филолошки факултет, 27–54.
- Ристић/Лазих Коњик 2016**: С. Ристић, И. Лазих Коњик, Од лексикографске ка когнитивној дефиницији, у: С. Ристић, И. Лазих Коњик, Н. Ивановић (ур.), *Лексикологија и лексикографија у светлу савремених приступа*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 377–394.
- Шатуновски 1996**: И. Б. Шатуновский, *Семантика предложения и неререферентные слова*, Москва: Языки русской культуры.

*

- АР**: *Активный словарь русского языка*, Т. 1 А–Б, отв. ред. Ю. Д. Апресян, Москва, 2014.
- РМС**: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска, 1967–1976.
- РСАНУ**: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, I–XIX, Београд: САНУ, 1959–2014.
- РСЈ**: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2011.

Ивана В. Лазич Кониќ

ГЛАГОЛЫ БЫТИЯ В ТОЛКОВЫХ СЛОВАРЯХ СЕРБСКОГО ЯЗЫКА
(НА ПРИМЕРЕ ОБРАБОТКИ ГЛАГОЛОВ *БИТЬ (БИТИ)* И
СУЩЕСТВОВАТЬ (ПОСТОЈАТИ))

Резюме

В статье рассматриваются методы лексикографической обработки экзистенциальных глаголов (глаголов бытия) в значительных толковых словарях сербского языка: в одно- и шеститомном словаре литературного языка МС и в тезаурусе литературного и народного языка САНИ, на примере лексикографической статьи экзистенциального глагола *сущестовати (постојати)* и на примере соответствующих частей статьи глагола *бити (бити)*. Во-первых, были проанализированы лексикографические определения этих глаголов в сербских словарях; потом представлен метод обработки глагола *бити* в русском Активном словаре, из-за сравнения. В конце, основываясь на результатах предыдущего синтаксико-семантического исследования глаголов *бити (бити)* и *сущестовати (постојати)* в сербском языке, выделены и сформулированы те свойства экзистенциальных глаголов, которые имеют значение для их лексикографической обработки в толковых словарях сербского языка.

Ключевые слова: экзистенциальные глаголы (глаголы бытия), глагол *бити (бити)*, глагол *сущестовати (постојати)*, семантическое определение, толковый словарь, активный словарь, лексикография, сербский язык.